

Konstrukce – oprávněnost

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[2005](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[2005](#)

◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 4. 8. 2005

◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 4. 8. 2005

Konstrukce – oprávněnost

Filosofové se odedávna učili od matematiků resp. nechali se matematikou inspirovat. Jedním s nejpozoruhodnějších myšlenkových vynálezů, které musíme takřka rovným dílem připsat matematice i filosofii (protože ti první matematikové byli zároveň filosofové), je vynález pojmovosti, a ten byl nerozlučně spjat s vynálezem myšlenkových konstrukcí (což byla nově pojatá čísla a především ‚ideální‘ geometrické obrazce). A právě tím, že se filosofové pokoušeli (leckdy dost bláznivě) napodobovat geometrii a myšlenkově konstruovat takové „skutečnosti“ jako ARCHÉ, FYSIS, EINAI nebo dokonce DIKAIOSYNÉ nebo SÓFROSYNÉ apod., tlačili spíš nevědomky než vědomě k nahlédnutí, že metoda myšlenkových konstrukcí musí být upravena, opravena a možná zcela přebudována. V některých směrech a pro některé obory (spíše přírodovědecké) se myšlenkové konstrukce (zejména matematické) ukázaly jako mimořádně efektivní a pozoruhodně nosné, takže metoda konstrukcí přežila řadu nejvážnějších krizí a revolucí ve vědeckých přístupech. Výjimečně si ovšem čas od času někteří myslitelé více nebo méně uvědomovali, že tento typ pojmového myšlení na některé problémy a některá témata nestačí, že pro ně není ani vhodný, že je zapotřebí hledat alternativu (eventuelně více možných eventualit); jen jako příklad můžeme připomenout Pascala a jeho „myšlení jemné“, anebo o mnoho později pokusy o odlišné přístupy ve společenských a duchovních oborech, třeba důraz na rozdílnost věd nomothetických a idiografických atd. Problém, který zůstal dlouho nerozpoznán anebo ne dost do hloubky rozpoznán, byl spjat se zatížeností dosavadního evropského myšlení tzv. zpředměťováním, tj. s tím, že vše, co bylo myšlenkově, pojmově tématizováno, bylo „intencionálně“ konstruováno a jako předmět, jako objekt. Jinak řečeno: najít alternativu této dlouho převažující tendence ke zpředměťování bylo možné jen zaměřením pozornosti na to, co se zjevně a co možná i zřetelně vymykalo každé možnosti zpředmětnění, aniž by to muselo nutně znamenat přesun do sféry subjektivity. Jak se nám to dnes jeví, ničeho takového nebylo možno dosáhnout nějakým metodickým způsobem, ale záleželo to na mnoha zdánlivě nahodilých okolnostech a příležitostech, a ovšem také na nepředvídatelných intuicích několika geniálních myslitelů, jimž ovšem nebyla zprvu věnována žádná zvláštní pozornost, takže právě to nejdůležitější se jakoby ztrácelo a po jistou dobu pracovalo skrytě a takřka „podzemně“. Teprve zpětně bude asi možno (i nutno) celou genezi „nepředmětného“ myšlení rozpoznávat. A tak jako kdysi byla pro zpředměťující myšlení nedocenitelnou pomocí metoda myšlenkových (pojmových) konstrukcí, bude se asi dnes tato metoda – ovšem náležitě přebudovaná – velkou pomocí v tom, aby byly postupně vytvořeny a uplatňovány nové myšlenkové přístupy ke „skutečnostem“, které nemají předmětnou povahu a nemohou být proto intencionálně modelovány jako „objekty“, tj. jako něco, co je prostě „před námi“, před naším myšlenkovým „zrakem“ (tu se právě ukazuje ona problematičnost starého řeckého soustředění na zrak, na vidění, na dívání, hledění – na THEOREIN).

(Písek, 050804–1.)